

WOJEWÓDZKA RADA NARODOWA W IV KADENCJI (1965—1969)

PROGRAM I WYNIKI WYBORÓW

Przygotowanie wyborów do Sejmu PRL i rad narodowych rozpoczęło się w styczniu 1965 r. Podjęte zostały prace zmierzające do oceny działalności radnych celem wysunięcia odpowiednich wniosków dla ukształtowania nowego składu rad narodowych. W okresie od lutego do kwietnia 1965 r. na sesjach rad narodowych dokonano oceny działalności radnych po uprzednim omówieniu jej w zespołach partyjnych i w klubach politycznych.

Kampania wyborcza rozpoczęła się po zakończeniu obrad III Plenum KC PZPR, które odbyło się w marcu 1965 r.

Ustalono na nim, że w pierwszej fazie kampanii wyborczej należy dokonać oceny pracy rad narodowych, rozliczyć się z programów wyborczych i przyjętych do realizacji postulatów, w drugim natomiast etapie spopularyzować ogólnopolski i lokalne programy wyborcze, a w ostatniej fazie wysunąć kandydatów i przeprowadzić spotkania z wyborcami. Zadania instancji i organizacji partyjnych w wyborach na terenie województwa zielonogórskiego określone zostały w oparciu o uchwały III Plenum KC PZPR i na plenarnym posiedzeniu Komitetu Wojewódzkiego PZPR, jakie odbyło się w końcu marca 1965 r. Zalecono między innymi, by programy wyborcze były realne i mobilizujące wysiłek społeczny, by skupiały uwagę na kluczowych dla danego terenu problemach i nie stanowiły zbioru obietnic. Program wyborczy uchwalony został przez Wojewódzki Komitet Frontu Jedności Narodu w kwietniu 1965 r. i obejmował lata 1966—1970, a więc kolejny plan 5-letni.

Na czołowe miejsce w programie wysunięto sprawę zatrudnienia 62 tys. młodzieży wchodzącej w wiek produkcyjny i zorganizowanie dla niej nowych miejsc pracy. Jako miejsce zatrudnienia wskazano przemysł, drobną wytwórczość, budownictwo, oświatę, handel, służbę zdrowia, rzemiosło oraz chałupnictwo. Program nie formułował, jaka wielkość zatrudnienia przypadnie na poszczególne dziedziny gospodarki wojewódzkiej, podkreślał jednak, że cały wyż demograficzny przy wykorzystaniu

rezerw produkcyjnych i zwiększonych nakładów inwestycyjnych będzie można zatrudnić.

Ogólne rozmiary inwestycji w latach 1966—1970 określono na kwotę ponad 14 mld zł, a kapitalne remonty na 3,6 mld zł. Znaczną wielkość, bo blisko 8 mld zł wynosić miały inwestycje planu terenowego, tj. o 38% więcej aniżeli w poprzedniej 5-letce. Nakłady inwestycyjne dotyczyły głównie przemysłu (38%), rolnictwa (28%), gospodarki mieszkaniowej (12%), transportu i łączności (5%) oraz działów pozostałych (16%).

W obliczu tak poważnych zadań inwestycyjnych jako kluczowe zadanie postawiono rozwinięcie potencjału budowlanego, zwłaszcza przez Zielonogórskie Zjednoczenie Budownictwa, Zjednoczenie Budownictwa Rolniczego oraz przedsiębiorstwa budowlano-remontowe gospodarki komunalnej i mieszkaniowej. Postulat zwiększenia usług budowlanych wysunięto w programie również pod adresem spółdzielni remontowo-budowlanych, brygad budowlanych WZGS oraz rzemiosła. Do 1970 r. przewidziano wzrost zatrudnienia w przedsiębiorstwach budowlanych o około 5 tys. osób. Program nie zakładał tworzenia nowych przedsiębiorstw, a jedynie rozbudowę i umocnienie istniejących.

W programie wyraźnie eksponowano przemysł jako dział wiodący. Założono znaczny wzrost wartości produkcji przemysłowej, bo z 18 mld zł do 26 mld zł w roku 1970, z wyraźną preferencją takich działów, jak przemysł chemiczny i elektromaszynowy. W tym celu zapowiedziano szeroko zakrojoną rozbudowę Gorzowskich Zakładów Włókien Sztucznych, Kostrzyńskiej Fabryki Celulozy i Papieru, budowę w Krośnie Zakładów Płyt Pilśniowych i Włórowych oraz znaczną rozbudowę zielonogórskiego „Zastalu”, Zakładów Mechanicznych w Gorzowie, „Lumelu” i „Zgrzeblarek” w Zielonej Górze, Zakładów Metalurgicznych w Nowej Soli i Szprotawie, Zakładów Urządzeń Termotechnicznych w Świebodzinie i wielu innych. Program zapowiedział też budowę wielkiej huty miedzi koło Głogowa oraz lokalizację przedsiębiorstwa poszukiwań naftowych w Zielonej Górze z blisko 3-tysięczną załogą. Nowy zakład przemysłu terenowego miał powstać w Lubsku (obuwniczny), a przetwórstwa owocowo-warzywnego w powiecie strzelecko-krajeńskim. Założono też duże tempo rozwoju usług — około 50% usług przemysłowych i 35% nieprzemysłowych. Rozbudowa i uowocześnienie produkcji przemysłowej miały między innymi doprowadzić do znacznego wzrostu produkcji eksportowej.

W oparciu o obszerną analizę dotychczasowego rozwoju rolnictwa, program precyzował rozległe zadania produkcyjne w tej dziedzinie. Założono zwiększenie wartości produkcji globalnej z 7 mld zł do ponad 8,6 mld zł, tj. o 21%. Wydajność z hektara w 1970 r. miała wynosić: dla zbóż 22,4 q, buraków cukrowych 300 q i ziemniaków 180 q. Pogłowie bydła miało wzrosnąć w tym samym czasie o 55 tys. szt., a trzody chlewnej

o 32 tys. szt. Planowano wzrost nakładów inwestycyjnych, który miał wynosić 3,8 mld zł, czyli o 60% więcej aniżeli w poprzedniej 5-latce. Nakłady te nie obejmowały środków Funduszu Rozwoju Rolnictwa, sięgających około 480 mln zł, lecz głównie mechanizację, meliorację, zaplecze techniczne, budownictwo i remonty budynków. Założono też wydatne zwiększenie nawożenia mineralnego do 135 kg na ha oraz dwukrotnie wyższe zużycie wapna nawozowego. Zapowiedziano poprawę gospodarki nasiennej i szybki rozwój bazy paszowej, by w 1970 r. województwo mogło być samowystarczalne pod względem pasz. Nie sformułowano natomiast zadań w dziedzinie szkolenia kadry fachowej dla potrzeb rolnictwa.

Program wyborczy postanawiał wybudować około 46 tys. izb mieszkalnych. Przedsięwzięcie to oznaczało zbudowanie 10 tys. izb więcej aniżeli w poprzednim planie 5-letnim. Jako podstawową formę budownictwa przyjęto budownictwo spółdzielcze, a mieszkania uzyskane ze środków rad narodowych miały być przeznaczone tylko dla rodzin o najniższym dochodzie na jednego członka rodziny. Nakłady na inwestycje komunalne kształtować się miały w wysokości 260 mln zł, a remonty budynków mieszkalnych postanowiono zwiększyć o około 30% w stosunku do poprzedniej 5-latki.

Poważne zadania przewidziano w komunikacji. Obok skierowania znacznych środków na przebudowę i modernizację dróg państwowych, ponad 230 mln zł zamierzano przeznaczyć na utrzymanie bądź poprawę dróg lokalnych, będących w zarządzie rad narodowych. Obok wprowadzenia nowoczesnych autobusów program zakładał znaczną rozbudowę zaplecza usługowo-technicznego, zwłaszcza w Gorzowie Wlkp. i Zielonej Górze.

Pozostałe dziedziny działalności rad narodowych ujęto w programie wyborczym następująco:

- handel: wartość towarów przeznaczonych na zaopatrzenie ludności miała wynieść w 1970 r. 11,6 mld zł, tj. o 39% więcej w stosunku do 1965 r. Zakładano, że sieć sprzedaży detalicznej wzbogacona zostanie o 350 sklepów, w tym około 120 na terenie wiejskim. Ponadto przewidziano oddanie do użytku 80 nowych zakładów i punktów gastronomicznych oraz wybudowanie chłodni składowej w Zielonej Górze;
- zdrowie i opieka społeczna: podstawowe zadania sformułowane w programie to podniesienie poziomu świadczeń profilaktyczno-leczniczych dla ludności oraz zapewnienie rozbudowy zakładów leczenia otwartego. Założono między innymi budowę 20 ośrodków zdrowia na wsi oraz przychodni obwodowych w Świebodzinie, Strzelcach Krajeńskich, Krośnie Odrzańskim i Gorzowie Wlkp. Projektowano także likwidację niedoboru kadr lekarskich poprzez rozwinięcie systemu stypendialnego;
- oświata: jako podstawowe zadanie wysunięto reformę szkoły podstawowej i w tym celu zapowiedziano zorganizowanie 582 szkół o ośmio-

letnim cyklu nauczania, obejmujących 94% uczniów. W związku z tym zapowiedziano skrócenie okresu nauczania w niektórych szkołach zawodowych. Poprawa warunków nauczania miała nastąpić między innymi przez zbudowanie 72 obiektów szkolnych, z tego 50 szkół podstawowych i 7 zawodowych, a 15 innych zamierzano wybudować z kredytów SFBS. Lepsze przygotowanie kadry pedagogicznej miało nastąpić poprzez studia nauczycielskie i zaoczne studia wyższe o różnej specjalności;

- kultura: planowano budowę wojewódzkiej i miejskiej biblioteki publicznej oraz pawilonu wystawowego w Zielonej Górze, rozwój sieci wiejskich ośrodków kulturalnych oraz zwiększenie oddziaływania powiatowych domów kultury.

Podkreślić należy, że program przewidywał do realizacji szereg zadań w ramach czynów społecznych, a zwłaszcza dotyczących kultury, urządzeń turystycznych i sportowych, dróg lokalnych oraz uporządkowania miast i wsi. Wobec rad narodowych sformułowano postulat zwiększenia funkcji koordynacyjnej, doskonalenia stylu i metod pracy aparatu wykonawczego.

W toku dyskusji, jakie odbyły się na spotkaniach radnych z wyborcami, mieszkańcy zgłosili 6.101 wniosków i postulatów. Według oceny Wojewódzkiej Rady Narodowej większość zgłoszonych spraw należało przyjąć do realizacji w nowej kadencji. Charakterystyczna była też duża wartość wniosków dotyczących spraw gospodarczych, które oszacowano na kwotę ponad 905 mln zł. Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej przyjęło do realizacji 239 wniosków i postulatów, w tym 113 gospodarczych i 126 organizacyjno-usprawnieniowych.

Rada Państwa podjęła uchwałę o zarządzeniu wyborów w dniu 26 lutego 1965 r., a więc blisko trzy tygodnie przed ostatecznym terminem narkreślonym przez ordynację wyborczą do rad narodowych, natomiast ogłoszenie tej uchwały w Dzienniku Ustaw nastąpiło 15 marca 1965 r., co przypuszczalnie miało związek z przyjętym w praktyce założeniem, że ogłoszenie zarządzenia oznacza początek kampanii wyborczej i nie powinno nadmiernie wyprzedzać daty wyborów. Wybory przewidziano na niedzielę, 30 maja 1965 r.

W myśl uchwały Rady Państwa dla województwa zielonogórskiego ustalono dziewięćdziesięciu członków Wojewódzkiej Rady Narodowej oraz dokonano podziału jego obszaru na osiemnaście okręgów wyborczych. Liczbę członków rad narodowych w stosunku do poprzedniej kadencji zwiększono o dziesięciu, a ilość okręgów wyborczych pozostała bez zmian, przy czym pokrywały się one z granicami administracyjnymi powiatów. Prezydium WRN i prezydium stopnia powiatowego podjęły uchwały o podziale miast i gromad na obwody głosowania w okresie od 19 marca do

2 kwietnia 1965 r. Łącznie utworzono 468 obwodów głosowania, w tym 204 w miastach, 7 w osiedlach oraz 257 w gromadach. Ponadto 33 obwody powołano w szpitalach, wojsku i zakładach pomocy społecznej. Terytorialne komisje wyborcze rozpoczęły swoją działalność w pierwszej dekadzie kwietnia 1965 r.

Wojewódzka Komisja Wyborcza powołana przez Radę Państwa dnia 26 lutego 1965 r., składała się z piętnastu członków, zaś nowo wybrana Wojewódzka Rada Narodowa z dziewięćdziesięciu radnych, w tym dwudziestu dwóch kobiet. Do PZPR należały 44 osoby, do ZSL — 22, SD — 7, bezpartyjni stanowili 17 osób, przedstawiciele ZMS — 5 i ZMW — 4 osoby. Wśród wyżej wymienionych radnych 20 osób to robotnicy, 15 — rolnicy, 53 — pracownicy umysłowi, zaś dwie legitymowały się pochodzeniem innym niż wymienione. Należy dodać, że w wyborach wzięło udział 96,9% wyborców. Głosów ważnych oddano 472.802, zaś nieważnych 30. Na listę Frontu Jedności Narodu oddano 468.771 głosów, tj. 99,1%.

Inauguracyjna sesja Wojewódzkiej Rady Narodowej odbyła się dnia 11 czerwca 1965 r. przy udziale 87 radnych. W obradach udział wzięli między innymi: sekretarz Rady Państwa Julian Horodecki, członkowie Egzekutywy KW z I sekretarzem i posłem do Sejmu PRL Tadeuszem Wieczorkiem, a ponadto prezes WK ZSL, poseł do Sejmu PRL Stanisław Romanowski, zastępca przewodniczącego WK SD, poseł do Sejmu PRL Edmund Ujma, członkowie Wojewódzkiej Komisji Wyborczej i niektórzy działacze Wojewódzkiego Komitetu Frontu Jedności Narodu. Pierwszą uroczystą sesję otworzył przewodniczący Prezydium WRN Jan Lembas, który między innymi stwierdził, że zgodnie z art. 46 ustawy o radach narodowych wszyscy nowo wybrani radni składają ślubowanie. Na przewodniczącą obrad wybrano Edmunda Hyżę, a na sekretarza Reginę Żakiewicz. Przemówienie na temat oceny kampanii wyborczej oraz węzłowych zadań wynikających z programu wyborczego wygłosił przewodniczący WK FJN Tadeusz Wieczorek.

Zgodnie z uchwałą Wojewódzkiej Rady Narodowej, ustalającą skład liczbowy prezydium, dokonano wyboru przewodniczącego, trzech zastępców, sekretarza i czterech członków. W imieniu Komisji Porozumiewawczej Partii i Stronnictw Politycznych kandydatów na członków prezydium zgłosił radny Tadeusz Włodarski. Komisja Skrutacyjna w wyniku tajnych wyborów stwierdziła, że członkami prezydium zostały następujące osoby: Jan Lembas — przewodniczącym, Franciszek Aleksandrowicz, Czesław Słówek i Jan Koleńczuk — zastępcami przewodniczącego, Tadeusz Zalcwski — sekretarzem, Waclaw Waiuk, Henryk Stawski, Karol Ciofierski i Czesław Ławeczko — członkami prezydium.

Powołano komisje Wojewódzkiej Rady Narodowej, ich przewodniczących oraz określono skład liczbowy tych komisji. Ponadto dokonano wielu

zmian w nazwach komisji, jak też w zakresie ich działania. Komisję Oświaty zmieniono na Komisję Oświaty i Nauki, co uzasadniono powołaniem Wyższej Szkoły Inżynierskiej oraz sześciu punktów konsultacyjnych wyższych uczelni. Do obowiązków Komisji Porządku Publicznego dodano załatwianie skarg i wniosków oraz wprowadzanie usprawnień organizacyjnych w układzie międzywydziałowym. Rozszerzony zakres działania otrzymała również Komisja Budownictwa, do której obowiązków dodano sprawę przemysłu materiałów budowlanych, a więc pełna jej nazwa brzmiała odtąd: Komisja Budownictwa i Przemysłu Materiałów Budowlanych. Wreszcie tradycyjną dotąd nazwę Komisji Handlu zmieniono na Komisję Zaopatrzenia Ludności.

Można więc stwierdzić, że podjęte przez radę decyzje o rodzajach komisji i ich zakresie działania objęły wszystkie ważniejsze agendy Wojewódzkiej Rady Narodowej i zmierzały do bardziej precyzyjnego sformułowania tak ich nazewnictwa, jak również zadań. Ogółem komisje liczyły 164 osoby, w tym 85 radnych i 79 osób spoza rady, a zatem w porównaniu do składu liczbowego ubiegłej kadencji powołano o 17 osób więcej. W tej sytuacji w skład poszczególnych komisji wchodziło od 12 do 16 osób, jedynie Komisja Mandatowa liczyła pięciu członków.

Wobec tego, że znowelizowany regulamin pracy Wojewódzkiej Rady Narodowej uchwalono krótko przed nową kadencją, na inauguracyjnej sesji podjęto uchwałę o przyjęciu go na lata 1965—1969. Ponadto uchwałą w sprawie realizacji wniosków i postulatów wyborców zobowiązano prezydium do opracowania programu ich realizacji, a komisje do pełnienia funkcji kontrolnej nad sposobem ich załatwiania przez wydziały i zjednoczenia.

Wobec faktu, że 50% składu osobowego nowej rady stanowili nowo wybrani członkowie, Prezydium WRN, działając w porozumieniu z organizacjami politycznymi, uchwaliło plan pomocy nowo wybranym radnym i członkom komisji. W tym celu zapoznano ich ze strukturą organizacyjną, uprawnieniami i formami pracy Wojewódzkiej Rady Narodowej, komisji i radnych oraz sposobem współdziałania rady z Wojewódzkim Komitetem Frontu Jedności Narodu i organizacjami polityczno-społecznymi. Szczególną uwagę zwrócono na zaznajomienie radnych i członków komisji z uprawnieniami w zakresie wydawania wiążących zaleceń i opinii. Wykładowcami szkolenia byli członkowie Prezydium WRN oraz przedstawiciele Kancelarii Rady Państwa.

Zorganizowany został gabinet radnego, wyposażony w Dzienniki Ustaw i Monitory oraz literaturę pomocniczą. Każdy radny otrzymywał ponadto tygodnik „Rada Narodowa”, Biuletyn Informacyjny Prezydium WRN, Rocznik Statystyczny Województwa Zielonogórskiego, a przewodniczący komisji otrzymywali ponadto miesięcznik „Gospodarka i Administracja

Terenowa". Zgodnie z regulaminem pracy Wojewódzkiej Rady Narodowej radni zaopatrywani byli na sesje w materiały, które przesyłano im co najmniej dziesięć dni wcześniej, natomiast o aktualnej sytuacji gospodarczej i politycznej informowano ich na posiedzeniach Wojewódzkiego Zespołu Partyjnego oraz klubów radnych ZSL i SD. Tego rodzaju pomoc wpływała na aktywność radnych, co znajdowało wyraz w obradach sesji i działalności komisji.

DZIAŁALNOŚĆ WOJEWÓDZKIEJ RADY NARODOWEJ

Koncepcja pracy Wojewódzkiej Rady Narodowej zawarta była w rocznych planach, jakie uchwalano na plenarnych posiedzeniach. W całej kadencji rada odbyła 20 sesji, a więc na przestrzeni jednego roku zbierała się średnio pięć razy.

Najwięcej uwagi poświęcała problematyce planowania i zagadnieniom finansowo-budżetowym. Sprawy te znalazły wyraz na siedmiu posiedzeniach plenarnych i obejmowały takie tematy, jak: uchwalenie rocznych planów gospodarczych, wysłuchanie sprawozdań z ich wykonania, ustalenie dodatkowych kredytów z nadwyżki budżetowej, zatwierdzenie perspektywicznego planu regionalnego Lubińsko-Głogowskiego Okręgu Miedziowego. Na jednej sesji, odbytej dnia 20 grudnia 1966 r., uchwalono plan gospodarczego rozwoju województwa zielonogórskiego na lata 1966—1970. Uchwalanie rocznych planów gospodarczych i budżetów miało miejsce z reguły w grudniu, a rozpatrywanie sprawozdań z ich wykonania — w kwietniu. Syntezę tego działania odzwierciedla wielkość środków budżetowych uchwalonych z myślą o rozwoju poszczególnych dziedzin życia gospodarczego i społecznego.

W latach 1965—1968 ogólne kwoty budżetowe wzrosły z 2.915 mln zł do 3.621 mln, tj. o 706 mln zł, zaś wydatki inwestycyjne z 889 mln zł do 956 mln, a zatem o 67 mln zł.

Przeciętna kwota wydatków budżetowych na jednego mieszkańca województwa wzrosła o 692 zł i wyniosła na koniec 1968 r. 4.134 zł. Według danych Henryka Tłomaka, przewodniczącego Komisji Planów, Budżetu i Finansów WRN, przedstawionych na sesji WRN w dniu 28 marca 1969 r., wielkość wydatków budżetowych na jednego mieszkańca w poszczególnych działach gospodarczych kształtowała się następująco: w gospodarce narodowej — 1.115 zł, szkolnictwie — 790 zł, w ochronie zdrowia — 825 zł, kulturze — 82 zł, sporcie i turystyce — 39 zł. Na gospodarkę narodową wydatkowano 38% środków budżetowych, na szkolnictwo — 27%, ochronę zdrowia — 28%, kulturę — 3%, sport i turystykę — 2% i inne cele — 2%.

W dziale gospodarki narodowej szczególnie dynamicznie wzrosły wydatki na rolnictwo, tj. o około 250 mln zł, czyli o 76%, zaś zmniejszyły się,

gdychodzi o przedsiębiorstwa gospodarki komunalnej, na skutek większych wpłat ludności.

Charakterystycznym zjawiskiem w gospodarce budżetowej kadencji lat 1965—1969 było wyraźne zmniejszenie działalności deficytowej, a zwłaszcza przedsiębiorstw gospodarki terenowej. Dotacje na pokrycie niedoborów środków budżetowych zmalały z 23,8 mln zł w 1965 r. do 9,8 mln zł w 1968 r. Korzystnym zjawiskiem było również doprowadzenie do likwidacji deficytowości budżetów rad niższego szczebla, szczególnie gromadzkich rad narodowych.

Jeśli w 1965 r. było 50 jednostek budżetowych z niedoborem 2,5 mln zł, to począwszy od 1967 r. niedobory zostały zlikwidowane i zaczęły kształtować się wyraźne nadwyżki budżetowe. Dalszą tendencją w działaniu rady, komisji i Prezydium WRN było przesuwanie środków z budżetu wojewódzkiego do budżetów rad niższych stopni. Zbiorcze budżety powiatów wzrosły o 17%, budżety gromad o 26%, a w miastach o 6%.

Mimo to wiele zadań i środków koncentrował nadal budżet wojewódzki, który wzrósł w tym okresie czasu o 50%. Miało to związek z przejęciem niektórych zadań z ministerstw i przeznaczeniem większych środków na rozwój PGR-ów podległych bezpośrednio Wojewódzkiej Radzie Narodowej. Pozytywne zjawisko zarysowało się również w kształtowaniu nadwyżek budżetowych, które w dużej mierze pochodziły z przekroczenia planu dochodów.

Można więc stwierdzić, że realizacja zadań planu gospodarczego nie napotykała na brak środków budżetowych. Dzięki inicjatywie rady, prezydium oraz operatywnej pracy wydziałów, rzeczowe zadania znalazły pełne pokrycie w środkach pieniężnych, a pozostałe tematy obrad sesji tak w dziedzinie rolnictwa, gospodarki komunalnej, jak i zdrowia, komunikacji, kultury, ukierunkowały zasadniczą działalność organów wykonawczych na terenie województwa i zmierzały do rozwiązania najważniejszych zagadnień w tej dziedzinie.

Główne kierunki działania Wojewódzkiej Rady Narodowej w zakresie rolnictwa dotyczyły zwiększenia produkcji towarowej zbóż oraz przyspieszenia tempa rozwoju hodowli, ze szczególnym uwzględnieniem wzrostu pogłowia bydła. Tym zagadnieniem podporządkowane zostały poczynania organizacyjne, środki materiałowe, finansowe i inwestycyjne. Formy i metody działania sprecyzowała rada w uchwalonych dwóch programach: „Programie zwiększenia produkcji towarowej zbóż” (na sesji WRN w dniu 28 listopada 1967 r.) oraz „Programie rozwoju zwierząt gospodarskich” (na sesji WRN w dniu 16 czerwca 1967 r.). Programy te ustalały zadania do 1970 r. i zawierały wytyczne dla prezydiów rad narodowych, jednostek oraz instytucji działających na rzecz rolnictwa, w tym również nie podporządkowanych radom narodowym. Stanowiły one nadto

punkt wyjściowy dla opracowania szeregu programów szczegółowych, zatwierdzonych przez Prezydium WRN, takich jak: nasienny, nawozowy, ochrony roślin, wapnowania gleb, rozwoju gospodarki łąkowo-pastwiskowej. W oparciu o wymienione programy prezydium powiatowych rad narodowych konkretyzowały zadania dla poszczególnych gromad i wsi, mobilizując rolników i służbę rolną do ich wykonania. Wyniki produkcji rolnej, osiągnięte w latach 1965—1968 potwierdziły trafność przyjętych kierunków, form i metod działania, co znalazło szczególnie wyraz w produkcji roślinnej.

Po raz pierwszy w historii Wojewódzkiej Rady Narodowej rozpatrzono na sesji w dniu 18 listopada 1966 r. węzłowe zagadnienia gospodarki wodnej w województwie. Tak w dyskusji na sesji, jak w podjętej uchwale zwrócono uwagę Prezydium WRN i organów gospodarki wodnej na konieczność większego inwestowania w budowę oczyszczalni ścieków oraz lepszego zaopatrzenia ludności miejskiej i wiejskiej w wodę, a także na tle wielu wniosków i postulatów zgłoszonych w kampanii wyborczej rada rozpatrzyła działalność Państwowej Komunikacji Samochodowej. Przed sesją odbyły się spotkania z ludnością szeregu środowisk, spotkania radnych z załogami niektórych oddziałów PKS oraz przeprowadzono kontrole, zwłaszcza na stacjach autobusowych. Wyniki badań i konsultacje społeczne znalazły wyraz w podjętej uchwale na sesji w dniu 26 września 1967 r. Postanowienia uchwały zmierzały do rozbudowy zaplecza technicznego oddziałów, poprawy szkolenia kadry dla potrzeb PKS, tworzenia odpowiednich warunków socjalno-bytowych dla załóg oraz budowy szeregu krytych przystanków, według typowej dokumentacji.

Podobny zakres prac podjęli radni oraz Komisja Zdrowia, Pracy i Pomocy Społecznej WRN, przygotowując pod obrady rady ocenę działalności służby zdrowia na terenie całego województwa. Obok szeregu kontroli, przeprowadzonych w otwartej i zamkniętej służbie zdrowia, rozpisano ankietę na temat jakości pracy personelu, którą wypełniło kilkuset pacjentów. W oparciu o zgromadzony materiał, Komisja Zdrowia, Pracy i Pomocy Społecznej przedstawiła uchwałę w dniu 25 czerwca 1968 r., precyzującą zadania do końca 1970 r. dla służby zdrowia. Wśród nich między innymi wymienić należy:

- koncentrację wysiłku nad rozwojem przemysłowej służby zdrowia,
- rozwinięcie systemu stypendiów fundowanych w celu pozyskania nowej kadry lekarskiej,
- podniesienie poziomu pracy lekarzy zatrudnionych w otwartej służbie zdrowia i obsługi pacjentów przez personel,
- rozbudowę sieci placówek służby zdrowia na wsi, w tym również w państwowych gospodarstwach rolnych, jak również lepszą rejonizację aptek.

Z interesujących spraw wymienić należy rozpatrzenie przez radnych WRN na sesji w listopadzie 1967 r. studium pt. „Kierunki aktywizacji małych miast w województwie zielonogórskim”. Opracowane wytyczne zawierały kierunki rozwoju każdego z małych miast w zależności od pełnionych przez nie funkcji społeczno-gospodarczych, tj. obsługi rolnictwa, przemysłu, węzłów komunikacyjnych czy ośrodków rekreacyjnych.

Obok zadań, ujętych w planie 5-letnim, w uchwale założono realizację inwestycji finansowych z funduszu aktywizacji małych miast, z funduszu miejskiego oraz w ramach czynów społecznych, zwłaszcza poprzez uczestnictwo szeregu miast w konkursie „Mistrz gospodarności”. Z funduszu aktywizacji małych miast w latach 1967—1970 planowano osiągnąć kwotę 136,5 mln zł, z przeznaczeniem na budowę oraz rozbudowę zakładów produkcyjnych i sieci usługowej. Rozpatrując problem szkolnictwa zawodowego, rada zwróciła główną uwagę na zwiększenie liczby szkół i internatów dla potrzeb budownictwa i przemysłu elektryczno-maszynowego.

Oceniając działalność przedsiębiorstw remontowo-budowlanych, działających w gospodarce komunalnej, Wojewódzka Rada Narodowa zobowiązała prezydium do:

- rozbudowy zaplecza technicznego szeregu przedsiębiorstw,
- zwiększenia mocy produkcyjnej i poprawy rentowności ich działania,
- poprawy jakości wykonywanych remontów w drodze lepszej organizacji robót w obiektach,
- zwiększenia kadry fachowej w poszczególnych przedsiębiorstwach oraz utworzenia nowych jednostek remontowo-budowlanych w Sulęcinie, Sulechowie i we Wschowie.

Na wszystkich sesjach członkowie rady wysłuchiwali sprawozdań z działalności prezydium, zatwierdzali zmiany personalne na stanowiskach kierowników wydziałów i dyrektorów zjednoczeń, dokonywali zmian w składzie osobowym WRN i komisji, podejmowali uchwały o podziale administracyjnym województwa na gromady, wysłuchiwali sprawozdań z wykonania uchwał podjętych na sesjach. Ponadto w 1967 roku rada dokonała wyboru Kolegium Karno-Administracyjnego przy Prezydium WRN oraz ławników Sądu Wojewódzkiego i Okręgowego Sądu Ubezpieczeń Społecznych. Wydała też zarządzenia porządkowe w sprawie ochrony pszczoł przed zatruciem środkami owado- i chwastobójczymi oraz dotyczące organizacji porządku i bezpieczeństwa w kąpieliskach.

Na wniosek rad narodowych niższego stopnia Wojewódzka Rada Narodowa podjęła uchwałę o wyrażeniu zgody na decentralizację niektórych zadań i uprawnień z powiatowych do miejskich rad narodowych nie stanowiących powiatów. W całej kadencji Wojewódzka Rada Narodowa rozpatrzyła 74 sprawy, w tym 31 zagadnień problemowych. Ogółem podjęła 73 uchwały, a 31 o charakterze problemowym.

Przeciętna frekwencja na sesjach wynosiła 78,1%, a w dyskusji brało udział średnio ośmiu radnych na każdej z nich. Łącznie radni zgłosili 32 interpelacje lub wnioski dotyczące zwłaszcza takich spraw, jak: wyrządanych szkód przez zwierzynę leśną, zaopatrzenia sklepów w niektóre artykuły, wykonawstwa wodnych melioracji i spraw gospodarki komunalnej. Biorąc pod uwagę ilość rozpatrzonych tematów na sesji, podjętych uchwał oraz uczestników dyskusji i ogólną frekwencję radnych można stwierdzić, że Wojewódzka Rada Narodowa prowadziła bardziej intensywną działalność aniżeli w poprzedniej kadencji. Tematyka sesji była bogatsza, o istotnym znaczeniu dla mieszkańców, a radni na jednodniowych sesjach musieli rozwiązywać wiele spraw.

Dużą aktywność w przygotowywaniu sesji wykazywały komisje i Komwent Seniorów, szeroko współdziałający z prezydium. W ten sposób Wojewódzka Rada Narodowa rozwinęła w latach 1965—1969 swe funkcje kierownicze jako organ władzy terenowej.

PRACA KOMISJI WOJEWÓDZKIEJ RADY NARODOWEJ

Komisje Wojewódzkiej Rady Narodowej planowały swoją działalność w okresach kwartalnych. Wyjątek stanowiły: Komisja Administracji i Ochrony Porządku Publicznego oraz Oświaty i Nauki, które uchwałyły półroczne plany pracy. Przy układaniu projektów planów komisje korzystały z tematyki zawartej w rocznym planie pracy rady, kwartalnych planach pracy prezydium, z sugestii wydziałów i zjednoczeń oraz własnych spostrzeżeń. Przy opracowywaniu planów pracy korzystano również z propozycji organizacji społecznych, zwłaszcza Wojewódzkiej Komisji Związków Zawodowych, organizacji młodzieżowych i kobiecych.

Z cenną inicjatywą przy planowaniu pracy wychodzili członkowie komisji pracujący w Delegaturze Najwyższej Izby Kontroli, będący członkami dziewięciu komisji. Materiały z kontroli przeprowadzonych przez Delegaturę NIK były każdorazowo przedkładane zainteresowanej komisji.

Problematyka, którą zajmowały się komisje była różnorodna, a najczęściej dotyczyła: opiniowania projektu planu gospodarczego i budżetu oraz oceny wykonania zadań przez poszczególne wydziały i zjednoczenia. Dla ilustracji można podać niektóre zagadnienia rozpatrzone przez komisje w okresie od 1 czerwca 1965 r. do 30 czerwca 1966 r. Należały do nich:

- usuwanie skutków powodzi 1965 r.,
- realizacja inwestycji w rolnictwie,
- koncentracja i usprawnienie działalności usługowej PKS,
- rozwój usług w latach 1966—1970,
- działalność gospodarcza lasów państwowych,

- problem rozliczenia niedoboru mocy przerobowej przedsiębiorstw budowlanych i realizowanych zadań przez te przedsiębiorstwa,
- realizacja planu zadrzewień,
- przygotowanie handlu do zaopatrzenia ludności na okres jesienno-zimowy,
- działalność rewizyjna aparatu finansowego,
- ochrona wód przed zanieczyszczeniami,
- analiza remontów na wsi,
- ocena stanu zdrowotności mieszkańców województwa,
- aktualizacja zadań inwestycyjnych na rok 1966,
- ocena działalności przedsiębiorstwa PKS,
- usprawnienie ochrony przeciwpożarowej,

Tabela 1

Działalność komisji WRN

Nazwa komisji	Liczba				Średnia frekwencja na posiedzeniach
	posiedzeń	kontroli	wniošków	opinii	
Administracji i Ochrony Porz. Publicznego	30	21	50	1	58,3
Budżetu, Planu Gospodarczego i Finansów	35	14	27	18	61,8
Budownictwa i Przemysłu Materiałów Budow. Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej	24	12	80	5	70,4
Gospodarki Wodnej	31	13	27	11	53,8
Kultury	37	18	106	4	63,1
Komunikacji	26	15	61	4	58,3
Oświaty i Nauki	36	33	50	7	54,7
Przemysłu i Drobnej Wytwórczości	37	22	56	5	62,1
Rolnictwa i Leśnictwa	34	27	98	11	56,0
Sportu i Turystyki	35	20	101	12	59,0
Zdrowia, Pracy i Pomocy Społecznej	36	12	86	7	54,1
Zaopatrzenia Ludności	32	37	91	7	57,8
Mandatowa	35	51	84	7	53,8
	15	—	—	9	63,1
Razem	443	295	917	108	58,4

- ocena sprawności działania administracji w załatwianiu spraw obywateli,
- jakość i struktura produkcji rynkowej drobnej wytwórczości.

Spośród trzech prawnych środków działania komisje najczęściej korzystały z prawa do wnioskowania i opiniowania, a nie podejmowały zaleceń wiążących. Dowodzi to, że w praktycznej działalności komisji nie zachodziła konieczność stosowania najbardziej wiążącego środka, jaki stanowią zalecenia wiążące, skierowane do wydziałów lub zjednoczeń.

Charakterystycznym zjawiskiem w pracy komisji w okresie trwania kadencji było dążenie do rozwinięcia kontaktów z komisjami rad narodowych stopnia powiatowego. Działania te, mające na celu koordynację niektórych zagadnień w skali wojewódzkiej, znajdowały wyraz w zapraszaniu przewodniczących komisji na narady organizowane na stopniu wojewódzkim i do wspólnych kontroli. Niektóre komisje poświęciły pierwsze kontakty omówieniu form i metod pracy pomiędzy komisjami rad obydwóch stopni. Łącznie odbyło się 21 spotkań. Komisje Budownictwa i Przemysłu Materiałów Budowlanych oraz Zaopatrzenia Ludności zapraszały trzykrotnie przewodniczących komisji PRN. Z kolei przewodniczący Komisji Oświaty i Nauki, Kultury, Zdrowia, Pracy i Pomocy Społecznej, Mandatowej, Rolnictwa i Leśnictwa, Budżetu, Planu Gospodarczego i Finansów uczestniczyli w wymianie doświadczeń na naradach krajowych, organizowanych przez Kancelarię Rady Państwa. Także kontakty między komisjami sejmowymi i komisjami WRN uległy rozszerzeniu, zwłaszcza w dziedzinie sportu, turystyki i handlu.

DZIAŁALNOŚĆ RADNYCH I KONWENTU SENIORÓW

W czwartej kadencji uległy rozszerzeniu spotkania radnych WRN z wyborcami, służące zbliżeniu terenowych organów władzy państwowej do społeczeństwa i realizacji zasad ustrojowych. Wskazuje na to fakt, że radni WRN odbyli od 1 czerwca 1965 r. do 1 stycznia 1969 r. 952 spotkania, a zatem o 445 więcej aniżeli w poprzedniej kadencji. Charakterystyczne jest, że intensywność tej formy więzi z wyborcami nie podlegała dużym wahaniom w poszczególnych latach. I tak na rok 1965 przypada 161 spotkań, na 1966 r. 267, na 1967 r. 288 i na 1968 r. 236. Przeciętnie radny WRN odbył w kadencji 10,5 spotkań.

Wyraźnie rozwijającą się formą były spotkania grupowe, w których brały udział jednocześnie większe zespoły radnych, a w szczególności posł na Sejm, radny WRN, radny PRN i grupy radnych GRN lub MRN w zależności od tego, gdzie spotkania odbywały się. Można stwierdzić, że dały one dobre i złe rezultaty. Z jednej strony posłowie przedstawiali szerszy krąg spraw i problemów ogólnokrajowych i w ten sposób uczyli

radnych ogólniejszego sposobu patrzenia na sprawy terenu, z drugiej zaś strony radni pozostawali w „docieniu posłów” i przyzwyczajali się do biernej roli na spotkaniu.

Rozwinięta została też forma spotkań środowiskowych. Część radnych WRN spotykała się, kiedy zachodziła konieczność przedyskutowania jakiegoś problemu w środowisku ludzi o zbliżonym zainteresowaniu społecznym czy zawodowym, a więc z lekarzami, nauczycielami, pracownikami rad narodowych, MO, bądź pracownikami PKS w poszczególnych rejonach. Według opinii radnych spotkania te przynosiły dobre rezultaty, zarówno w odniesieniu do frekwencji, jak i aktywności wyborców, wyrażającej się zgłaszaniem licznych wniosków i postulatów.

Ponadto radni WRN uczestniczyli w spotkaniach z załogami zakładów pracy oraz w licznych zebraniach wiejskich. Łącznie odbyli 531 spotkań wiejskich, 261 z załogami zakładów pracy i 160 środowiskowych. Tematyka spotkań związana była najczęściej z realizacją zadań gospodarczych i budżetowych Wojewódzkiej Rady Narodowej, programu wyborczego, zasięgnięciem opinii ludności w sprawach rozpatrywanych przez sesję (działalność służby zdrowia, PKS, ustalenie kierunków rozwoju produkcji zbóż oraz produkcji zwierzęcej, aktywizacja gospodarcza małych miast i inne), jak i z aktualnymi zagadnieniami gospodarczo-społecznymi i politycznymi, np. dyskusja nad tezami na V Zjazd PZPR, 25 rocznica powstania Wojska Polskiego, obchody 1000-lecia Państwa Polskiego.

Przygotowując się do spotkań radni korzystali z materiałów opracowanych na sesję, z podjętych uchwał, z biuletynów informacyjnych, ze sprawozdań Prezydium WRN o realizacji uchwał rady i działalności międzysesyjnej, informacji przekazywanych przez partie polityczne i organizacje społeczne. Ze wszystkich spotkań radni WRN przeszli do realizacji 1066 wniosków. W większości dotyczyły one zaopatrzenia ludności, wykonawstwa wodnych melioracji, funkcjonowania placówek służby zdrowia, rozwinięcia usług rzemieślniczych oraz budownictwa mieszkaniowego i komunalnego.

Zwiększona aktywność radnych w utrzymaniu więzi z wyborcami podniosła ich autorytet i uznanie w opinii mieszkańców, o czym świadczyła między innymi duża frekwencja na wielu spotkaniach, zwłaszcza wiejskich i środowiskowych.

Komitet Wojewódzki PZPR powołał Zespół Partyjny złożony z radnych, członków partii, wkrótce po wyborach w 1965 r. Na przewodniczącego wybrany został Tadeusz Włodarski, członek Komitetu Wojewódzkiego PZPR, a funkcję sekretarza powierzono Tadeuszowi Zalewskiemu, sekretarzowi Prezydium WRN.

Wojewódzki Komitet Stronnictwa Ludowego powołał Klub Radnych z przewodniczącym Karolem Ciecierskim — zastępcą przewodniczącego

Wojewódzkiego Komitetu ZSL, natomiast z ramienia Wojewódzkiego Komitetu Stronnictwa Demokratycznego obowiązki przewodniczącego klubu pełnił Henryk Stawski, sekretarz WK SD. Zespoły radnych w swej pracy koncentrowały się na ustalaniu wspólnej linii działania z Wojewódzką Radą Narodową oraz udzielaniu informacji politycznych i gospodarczych.

Wojewódzki Zespół Partyjny dużą uwagę skupiał na takich tematach, jak: plany gospodarcze i budżety, rozdział kredytów z nadwyżek budżetowych oraz na rozwiązywaniu innych problemów społecznych, np. dotyczących zaopatrzenia i usług, kwestii mieszkaniowej i budownictwa. Informacje polityczno-gospodarcze związane były z uchwałami Komitetu Wojewódzkiego i egzekutywy oraz ważniejszymi wydarzeniami w kraju. Całokształt działalności rad narodowych, a zwłaszcza pracy organów przedstawicielskich oceniono na plenarnym posiedzeniu Komitetu Wojewódzkiego w dniu 28 lutego 1968 r.

W oparciu o materiały przedstawione przez Komisję Mandatową wojewódzki Zespół Partyjny analizował pracę radnych, członków partii, na sesji, w komisjach oraz w okręgach wyborczych, co przyczyniało się do poprawy działalności radnych, znajdowało wyraz w lepszej frekwencji na sesji, jak i zwiększeniu ilości spotkań z wyborcami. Podobne metody w pracy z radnymi przyjęły stronnictwa polityczne, skupiając przy tym uwagę na przygotowaniu swych członków do udziału w dyskusji.

Kadencja lat 1965—1969 charakteryzowała się rozszerzeniem działalności Konwentu Seniorów jako organu koordynującego prace komisji oraz współdziałającego z prezydium w przygotowywaniu sesji. W tym celu rozbudowana została struktura organizacyjna konwentu i rozszerzono jego skład osobowy. Obok przewodniczącego wybrano dwóch zastępców, wprowadzono do składu przewodniczących klubów radnych, sekretarza Wojewódzkiego Komitetu Frontu Jedności Narodu i członka Prezydium WRN.

Zakres działania i formy pracy Konwentu Seniorów dotyczyły: współdziałania z Prezydium WRN w przygotowaniu sesji, szczególnie w zakresie ustalania projektu porządku obrad, sposobu przygotowania sesji oraz miejsca, dnia i godziny jej otwarcia, ustalenia projektu rocznego planu pracy rady, kierunków, form i metod pracy komisji w oparciu o doświadczenia własne i innych województw, wymiany poglądów na temat pracy radnych w zespołach partyjnych w okręgach wyborczych oraz wytyczaniu kierunków tego działania w porozumieniu z Wojewódzkim Komitetem Frontu Jedności Narodu, zakresu i form pomocy udzielanej radnym i komisjom przez Prezydium WRN i wydziały oraz precyzowania wniosków w tej dziedzinie, zapoznawania się z aktami normatywnymi, przedstawiania kandydatów na przewodniczącego i sekretarza obrad.

Nie sprecyzowano natomiast środków prawnych, jakie przysługują konwentowi. W praktycznej działalności korzystał on z opinii i wniosków kierowanych do Prezydium WRN, wydziałów bądź zjednoczeń.

Obrady Konwentu Seniorów, prowadzone przed sesją rady, miały duży wpływ na jakość materiałów przygotowanych dla radnych, na formy i metody pracy komisji oraz działalność radnych w okręgach wyborczych. Konwent Seniorów umocnił pozycję Wojewódzkiej Rady Narodowej jako organu przedstawicielskiego.

Sumując działalność Wojewódzkiej Rady Narodowej w latach 1965—1969 można stwierdzić, że charakteryzowała się większym wpływem na kierowanie i zarządzanie życiem gospodarczo-społecznym i kulturalnym województwa. Dewodzi tego ulepszenie metod planowania działalności rady i jej komisji, podejmowanie problematyki o istotnym znaczeniu dla mieszkańców województwa i precyzowaniu wielu zadań do wykonania przez aparat wykonawczy. Jakkolwiek komisje rady nie korzystały z zaleceń i opinii wiążących, wykazały dużą aktywność w przygotowaniu materiałów na sesje oraz w działalności opiniodawczej i kontrolnej. Te prawne środki działania wykorzystaly komisje w szerokim zakresie dla kształtowania więzi społecznej oraz rozwijania funkcji nadzorczych nad wydziałami. Liczniejsze aniżeli w poprzedniej kadencji kontakty z wyborcami i organizacjami społecznymi miały wpływ na wzrost autorytetu radnych Wojewódzkiej Rady Narodowej i przyczyniły się do zwiększenia aktywności w ich pracy.

Inicjatywa partii politycznych i Prezydium WRN w udzielaniu pomocy radnym, sprawowaniu większego nadzoru nad załatwianiem zgłaszanych przez nich spraw oraz prestiż Konwentu Seniorów miały istotny wpływ na doskonalenie pracy Wojewódzkiej Rady Narodowej, co stwarzało odpowiedni klimat do prawidłowego wykonania programu wyborczego, jaki w IV kadencji realizowano. Wnioski te znajdują potwierdzenie w wykonaniu programu wyborczego Wojewódzkiego Komitetu Frontu Jedności Narodu. Rezultaty te zwłaszcza znalazły wyraz w sferze ekonomiczno-społecznej.

„W okresie minionego czterolecia — stwierdził przewodniczący Prezydium WRN Jan Lembas — osiągnęliśmy wszechstronny postęp i rozwój poszczególnych dziedzin naszej gospodarki oraz poprawę warunków życia ludności naszego województwa”. Wykonane zostały zadania programu wyborczego oraz zrealizowano prawie wszystkie wnioski i postulaty, zgłoszone w ubiegłej kampanii wyborczej do Sejmu i rad narodowych.

¹ TADEUSZ ZALEWSKI (syn Stanisława) urodził się 20 października 1920 roku we Włocławku, w rodzinie robotniczej. W ostatnich latach międzywojennych i w czasie okupacji pracował jako robotnik w kilku małych przedsiębiorstwach Włocławka.

Po wyzwoleniu, od lutego 1945 r. brał udział w organizowaniu Tymczasowej Rady Narodowej i administracji państwowej. Początkowo pracował w Zarządzie Miejskim, a następnie w Starostwie Powiatowym we Włocławku. Od 1946 r. pełnił funkcję powiatowego pełnomocnika do spraw świadczeń rzeczowych, od kwietnia 1947 r. — sekretarza Zarządu Powiatowego Związku Samopomocy Chłopskiej w Lipnie, a następnie we Włocławku.

W lutym 1945 r. wstąpił do PPR, a od zjednoczenia jest członkiem PZPR. Od 1946 r. był członkiem Egzekutywy Komitetu Powiatowego PPR, następnie PZPR, radnym Miejskiej Rady Narodowej i Powiatowej Rady Narodowej oraz członkiem Prezydium PRN.

W latach 1948—1956 pracował w aparacie partyjnym, początkowo na stanowisku I sekretarza Komitetu Powiatowego PZPR w Lipnie, a po ukończeniu w 1952 r. dwuletniej Centralnej Szkoły przy KC PZPR został przeniesiony do Zielonej Góry i tutaj powierzono mu w Komitecie Wojewódzkim PZPR funkcję kierownika Wydziału Propagandy i Agitacji. W latach 1957—1958 był sekretarzem Wojewódzkiego Komitetu Frontu Jedności Narodu. W październiku 1958 r. powrócił do pracy w aparacie partyjnym. Początkowo był I sekretarzem Komitetu Miejskiego, a następnie od 1960 r. — I sekretarzem Komitetu Miasta i Powiatu PZPR w Gorzowie Wlkp. Z kolei w roku 1963 przeszedł do administracji na stanowisko przewodniczącego Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Zielonej Górze. W roku 1963 ukończył studia w Wyższej Szkole Nauk Społecznych przy KC PZPR.

Dnia 1 czerwca 1965 r. objął stanowisko sekretarza Prezydium WRN, a od 1 stycznia 1974 r. jest dyrektorem Biura WRN w Zielonej Górze. (Oprac. *Marian Pietrzak*)